

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«РОЗВИТОК ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ
ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Фагат Марина Василівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.пед.наук, доц. Атрощенко Т.О.
(прізвище та ініціали)

Рецензент д.пед.наук, проф. Козубовська І.В.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Феномен «виразне мовлення» як наукова категорія	8
1.2. Лінгводидактичний вектор розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів	19
1.3. Компетентнісний підхід до розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	28
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	41
2.1. Розвиток виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО у сучасній практиці вищої школи	41
2.2. Характеристика критеріїв та рівнів розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів	50
2.3. Педагогічні умови розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів	62
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи	67
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах нової парадигми філософії освіти XXI століття, реалізації компетентнісного підходу до підготовки фахівців у системі вищої освіти першочерговим завданням постає підвищення якісного рівня розвитку професійно-спрямованого мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, здатних виявляти як професіоналізм, так і культуру мовлення у різних ситуаціях спілкування, що зазначено в державних документах (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 р.).

Однією із провідних якостей професійного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є його виразність. Проблема виразності мовлення досліджувалась у різних галузях науки: психології (Л. Виготський, І.Зимня, С.Рубінштейн, Б.Теплов, М.Якобсон та ін.), лінгвістиці (О. Ахманова, В. Виноградов, Б. Головін, Д. Розенталь, В.Телія та ін.), психолінгвістиці (М. Жинкін, Ю. Караулов, О. Леонтьєв, О.Шахнарович та ін.), лінгводидактиці та педагогіці (О. Аматыєва, Н. Бабич, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Маркотенко, І. Мисан, М. Пентилюк, Ю. Руденко, І. Фоміна, С. Хаджирадева та ін.). Проблема підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку виразного мовлення виступила предметом дослідження Т. Маркотенко (увиразнення мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів соціально-обрядовими фразеологізмами), В.Тарасової (розвиток риторичної культури майбутніх вихователів) та Ю.Руденко (теоретико-методологічні засади розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів).

Сучасна дошкільна освіта ставить високі вимоги до вихователів ЗДО. Одна із них - розвиток мовленнєвої компетентності - вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях спілкування: висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо,

використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення (А.Богуш).

Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей між:

- необхідністю забезпечення етнокультурної та культурологічної спрямованості мовної освіти майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і невідповідністю змісту етнолінгвістичного, етнокультурного, культурологічного складників мовної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти;

- вимогами щодо розвитку виразного професійного мовлення майбутніх вихователів ЗДО як складника їхньої професійно-мовленнєвої компетентності та недостатнім теоретико-методологічним і методичним обґрунтуванням його формування;

- потенційними можливостями змістових і процесуальних характеристик організації навчально-мовленнєвої діяльності майбутніх вихователів ЗДО щодо увиразнення їхнього мовлення та відсутністю відповідного науково-методичного забезпечення його розвитку.

Актуальність проблеми увиразнення мовлення майбутніх вихователів ЗДО зумовила вибір теми дослідження: «Розвиток виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у системі вищої педагогічної освіти».

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні теоретичних засад і педагогічних умов розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати теоретичні засади та лінгводидактичні принципи розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

3. Дослідити педагогічні умови розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО.

Об'єкт дослідження - навчально-мовленнєва діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження - педагогічні умови розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань дослідження було використано такі методи: аналіз теоретико-методологічної, психолого-педагогічної, лінгвістичної та лінгводидактичної літератури з питань професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх вихователів; емпіричні - діагностичні (анкетування, опитування, тестування), аналіз продуктів діяльності для характеристики рівнів розвиненості виразного мовлення майбутніх вихователів, педагогічний експеримент.

Практична значущість дослідження: визначено критерії та рівні розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Експериментальна база дослідження: ЗДО № 20, педагогічний факультет МДУ.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи оприлюднено на XII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері», 19.11.2018 р., м.Одеса.

Публікація. Формування культури спілкування майбутніх вихователів у поліетнічному середовищі закладів дошкільної освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок.

Перелік умовних скорочень:

ЗДО - заклад дошкільної освіти.

КЗПОТ - культурно-значеннєвий професійно-зорієнтований текст.

ВИСНОВКИ

У дослідженні подано теоретико-методологічне обґрунтування проблеми розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у системі вищої педагогічної освіти

1. Визначено й науково обґрунтовано теоретичні засади розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО: діяльнісний, компетентнісний, культурологічний і системний. Встановлено, що діяльнісний підхід до розвитку виразного мовлення забезпечив організацію експериментального навчання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів виразного мовлення шляхом занурення їх в активну мовленнєву діяльність професійної спрямованості в організації продуктивних і рецептивних видів мовленнєвої (слухання, говоріння, читання, письмо) і художньо-мовленнєвої діяльності в процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти. За системним підходом побудовано цілісну систему з увиразнення мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Компетентнісний підхід забезпечив формування у майбутніх вихователів ЗДО ключових компетенцій (мотиваційна, когнітивно-народознавча, мовленнєво-комунікативна, експресивно-креативна, оцінно-рефлексивна).

Схарактеризовано лінгводидактичні принципи розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів (взаємозв'язок мислення, мови і мовлення; комунікативна спрямованість навчання; комплексний підхід до організації процесу увиразнення мовлення; ситуативність моделювання майбутньої професійно-мовленнєвої діяльності в навчальному процесі).

Розкрито сутність феномена «виразне мовлення майбутніх вихователів ЗДО» як професійно-комунікативну якість, що характеризується оригінальністю, емоційністю, образністю в поєднанні з його нормативністю і багатством словника. Уточнено поняття «виразне мовлення», «виразність мовлення».

«Виразність мовлення» трактується як комунікативна якість мовлення особистості, що в процесі професійно-мовленнєвої діяльності дозволяє успішно реалізовувати комунікативні інтенції учасників процесу комунікації, значно покращуючи її характеристики; полягає в доборі, застосуванні в усному мовленні мовних і немовних засобів виразності; якість мовлення, що підвищує впливовість усного мовлення на учасників спілкування, надає мовленню експресивності, емоційності. «Виразне мовлення» розглянуто як мовлення, що характеризується милозвучністю, емоційністю, експресивністю, образністю, зображувальністю, поетичністю, емотивністю, уміннями і навичками використання в мовленнєвій діяльності мовних та немовних засобів виразності.

1. Визначено критерії розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО із відповідними показниками: мотиваційна компетенція; наявність інтересу і вмотивованості майбутніх вихователів до збагачення власного мовлення; позитивна налаштованість на використання культурно-значеннєвих професійно-зорієнтованих текстів у власному мовленні як засобів виразності у майбутній професійно-мовленнєвій діяльності); когнітивно-народознавча компетенція; обізнаність з репродукціями художніх картин українських художників-класиків, сучасних художників, з ілюстраціями художників-ілюстраторів, що є методично доцільними в розвитку виразного й образного мовлення дітей дошкільного віку; обізнаність із текстами українських народних казок (казкові зачини, казкові кінцівки, безкінечні (надокучливі) казки), творами українських письменників і поетів різних жанрів (гуморески, оповідання, байки, вірші тощо) та образними виразами у їх змісті; обізнаність із текстами українських народних пісень (колядки, щедрівки, гаївки, веснянки тощо); мовленнєво-комунікативна компетенція (уміння добирати засоби виразності відповідно до ситуації спілкування; вміння продукувати зв'язне мовлення (діалогічне, монологічне) з використанням культурно-значеннєвих професійно-зорієнтованих текстів відповідно до ситуації спілкування); експресивно-

креативна компетенція (уміння знаходити у змісті культурно- значеннєвих професійно-зорієнтованих текстів емоційно-зabarвлену лексику, аналізувати її та здійснювати синонімічну заміну образних і фразеологічних зворотів для підсилення їх метамовного підтексту; уміння пояснювати дітям зміст і переносне значення загадок, прислів'їв, фразеологізмів, образних виразів; уміння доречно використовувати невербальні засоби виразності відповідно до ситуації спілкування; вміння складати тексти-розповіді (описи) для дітей із використанням відповідних засобів виразності); оцінно-рефлексивна компетенція (уміння добирати мовленнєві вправи й ігрові прийоми для формування адекватної самооцінки і взаємооцінки виразності мовлення дітей; наявність умінь взаємооцінки виразного мовлення своїх однокурсників та умінь самооцінки власного виразного мовлення). Виявлено та схарактеризовано рівні розвитку виразного мовлення: креативний, продуктивний, базовий, низький.

2. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів ЗДО: інтеграція мовознавчих дисциплін та дисциплін фахової спрямованості в процесі розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; забезпечення позитивної мотивації майбутніх вихователів до увиразнення власного мовлення засобами культурно значеннєвих професійно зорієнтованих текстів; занурення майбутніх вихователів в активну самостійну діяльність з розвитку власного виразного мовлення.

За результатами навчання студенти експериментальної групи, на відміну від контрольної, досягли значних позитивних змін щодо рівнів розвитку виразного мовлення. Так, креативний рівень виявили 22,25% майбутніх вихователів (було 4,95%) експериментальної і 8,91% (було 4,48%) контрольних груп. До продуктивного рівня віднесено 43,49% (було 13,29%) і 17,87% (було 12,66%) студентів експериментальної і контрольної груп. Базовий рівень засвідчили 21,61% (було 35,09%) майбутніх вихователів експериментальної і 39,13% (було 35,5%) контрольної груп. На низькому

рівні розвитку виразного мовлення залишилося 12,65% (було 46,67%) і 34,09% (було 47,36%) студентів експериментальної і контрольної груп. Суттєвість і не випадковість позитивних змін в експериментальній групі підтверджено методами математичної статистики. Це дозволяє стверджувати, що мета і завдання дослідження виконані.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>